

S.P.Q.R.

ROMSELSKABET

- *Bogsalg (En middag i Rom*
- *Tur til Fredensborg slot og slotshave*
- *Artikel: Klæ'r skaber folk. Om at være klædt på til lejligheden*
- *Flora Italica*

Kære medlemmer

Som allerede nævnt i det sidste nyhedsbrev har vi endnu et arrangement inden vi vender tilbage efter sommerferien. Det drejer sig et besøg og rundvisning på Fredensborg slot og slotshave.

I dette nummer har vi også en artikel af vores efterhånden faste forfatterteam. Denne gang handler artiklen om klædedragten i det antikke Rom. God læselyst og god sommer.

Med venlig hilsen
Bestyrelsen

Den 11. maj havde Romselskabet et arrangement i SuperMarco med madanmelder, restauratør og kulturhistoriker Andreas Viestad, der fortalte om sin bog *En middag i Rom. Verdenshistorien i et måltid*. Bogen omhandler først og fremmest om antikkens forsyningsveje; hvordan var det muligt i sin tid at mætte Roms en million indbyggere dagligt.

Romselskabet har stadigvæk nogle eksemplarer af den spændende bog til slag til favørpris. Bogen kan anskaffes ved henvendelse til Susanne Trudsoe på mail susanne.trudsoe@live.dk eller telefon 31 40 58 77.

Fredensborg slot og slotshave

Mød op ved porten til Fredensborg Slot og oplev midt i Sjællands lyksaligheder, hvor meget romersk, italiensk og fransk inspiration, slottet og dets have byder på. Selv fra oldgræsk litteratur og måske endda fra islamisk arkitektur tog man udvalgte lån i brug, da snart sagt alle danske 1700-tals arkitekter af betydning skabte det kongelige lyst- og landslot Fredensborg.

Tidspunkt: 1. juli kl. 15.15- 17.30.

Mødested: Fredensborg Slots ydre forgård ved jernlågen

15.30-16.15 Rundvisning på slottet.

16.15-17.30 Rundvisning i slotshaven

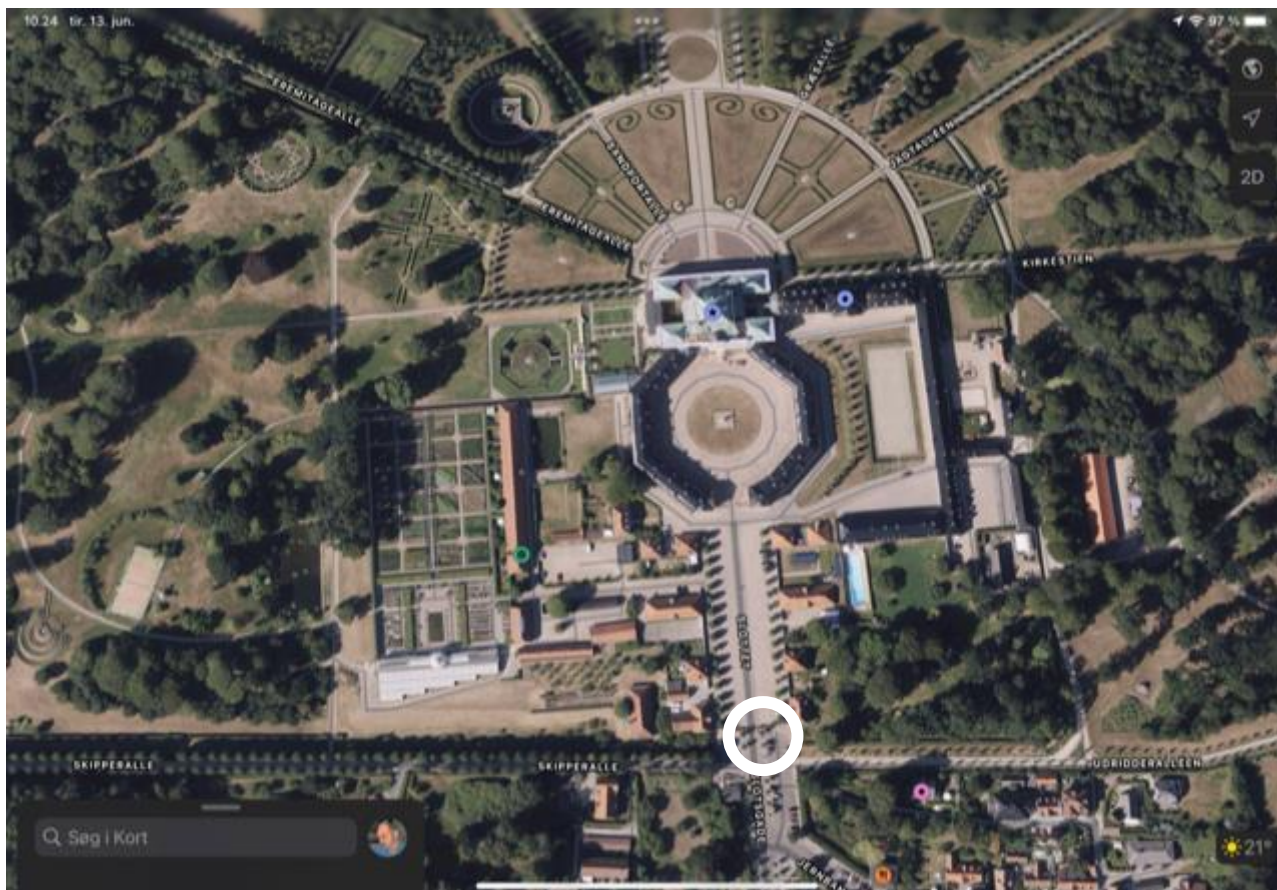
18.00 Middag madkollektivet Naboskabet

Efter rundvisningen på slottet, starter vi i haven på parterret og i den offentlige del af parken med Brede Allé og Ballonpladsen og går til sidst gennem den reservede have og slutter af i orangeriet.

Rundvisning ved Ulla Kjær, dr.phil. i kunsthistorie og museumsinspektør/seniorforsker på Nationalmuseet og Christine Waage, landskabsarkitekt, ph.d. og teamleder i Slots- og Kulturstyrelsen.

Arrangement afsluttes med 3-retters menu, to glas vin og kaffe på Madkollektivet
Naboskabet Slotsgade 3 Fredensborg kl ca 18.00.
Deltagerantallet er begrænset til 25.

Pris: 480 kr. Tilmelding på dette [link](#)

Mødested

Klæ'r skaber folk. Om at være klædt på til lejligheden

Ole Andersen og Philip Kristian Dons Madsen

Vi kender formentlig allesammen statuer af romerske mænd i toga.
Men sådan gik romerne ikke rundt til dagligt. Og hvad med kvinderne? For slet ikke at tale om almindelige folk og slaver?

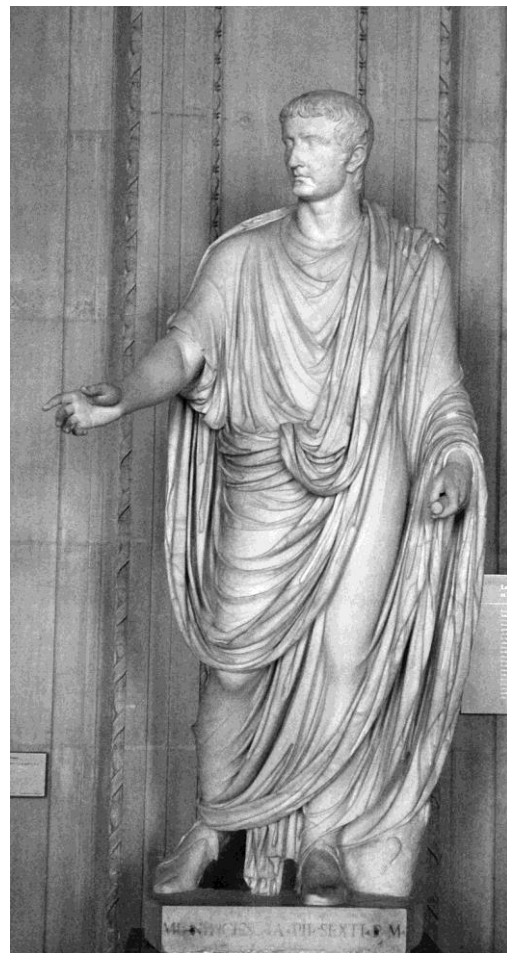

Toga

Togaen var et tegn på, at bæreren var romersk borger. Det romerske samfund var på alle måder et ekstremt hierarkisk klassesamfund: Øverst en velhavende elite, der også et meget langt stykke ad vejen sad på magten i samfundet, derefter en mindre middelklasse, der også var romerske borgere med alt, hvad deraf fulgte af rettigheder, og endelig en kæmpemæssig underklasse af slaver.

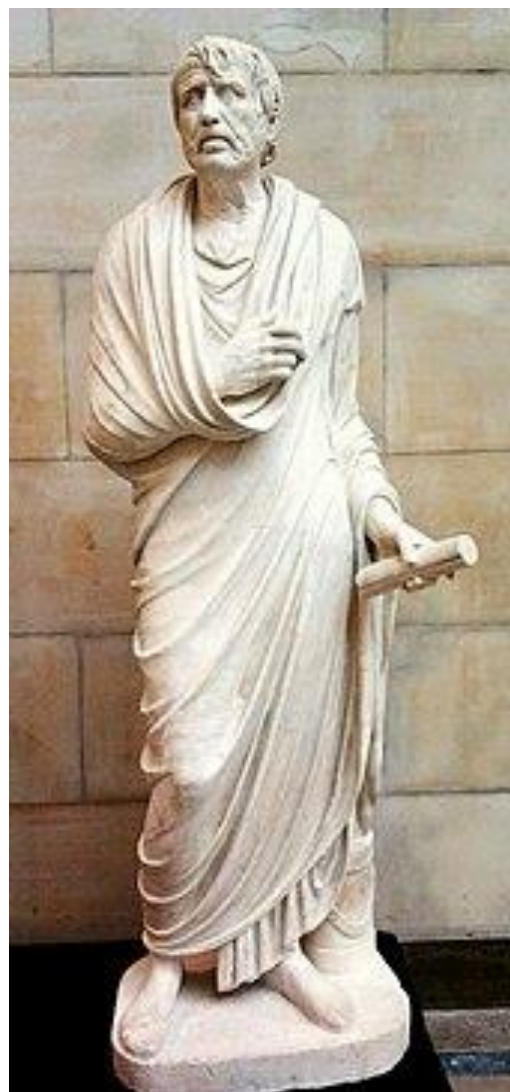
Klædedragten var en oplagt måde at demonstrere sin status på. Men faktisk var ens sociale status også bestemmende for hvilken beklædning man overhovedet måtte iføre sig.

Billede: Kejser (måske Tiberius) i en toga fra kejsertiden efter Augustus med stor fold, umbo, ved maven og stor sinus-fold over højre side. (Foto: M-L Ngyuen)

Togaen bestod i kejsertiden efter Augustus af et halvcirkel-formet eller rektangulært stykke stof på helt op til 4-6 meter, der blev svøbt om kroppen fra venstre skulder. Togaen blev ikke fastholdt med spænder eller bælte. Sent i tiden under Augustus og i kejsertiden, da togaen nåede sin maximale størrelse havde den en stor fold, 'sinus', ned fra maven over højre lår og mindre fold, 'umbo' på maven. Umbo betyder også skjold-bukkel og leder tanken hen på det, det drejede sig om, nemlig en uniform. Det samlede indtryk var meget stiligt. Dette billede er nok det, vi mest umiddelbart forbinder med toga. Og den kan nok bedst sammenlignes med vor tids kjole og hvidt eller smoking. De er jo også forbeholdt særlige lejligheder – og sociale klasser.

Billede: Armslyngetoga fra den sene republik tid. Såkaldt Pseudo-Seneca skulptur fra 1. årh. f.v.t. fra Puteoli (nu Pozzuoli nord for Napoli). Man mener, at statuen fremstiller Hesiodos eller Aristophanes – eller måske en helt tredje (Nationalmuseet i Warszawa)

Men sådan havde togaen ikke altid set ud. Moder skifter som bekendt. Tidligere, i republikkens sidste tid før Augustus fik magten, brugte man såkaldte armslynge-togaer, hvor den højre arm blev bundet stramt ind til kroppen. Armslynge-togaen var vanskelig at bevæge sig i og er sikkert kun blevet anvendt ved officielle og højtidelige lejligheder. Men den har ikke egnet sig til de store gestikulationer. Som så mange andre romerske traditioner er togaen formentlig en arv fra grækernes himation, måske via etruskerne. Himationen var fælles beklædning for både mænd og kvinder i Det antikke Grækenland

Under kejser Augustus i den tidlige kejsertid ændredes togaen. Den blev løsere og lettere at gebærde sig i. Den fik nu en 'sinus' og en 'umbo', omend begge mindre, end dem vi har set ovenfor fra den senere kejsertid. Augustus ønskede, at borgerstanden (læs: mændene) brugte togaen, når de færdedes i byen, så bybilledet fremstod mere præsentabelt. Han lovgav direkte om, at romerske borgere ikke måtte færdes på Forum, hvis de ikke var iklædt toga. Man har vel en dress-code.

En toga fra Augustus' tid med en lille umbo og sinus (The Metropolitan Museum of Art)

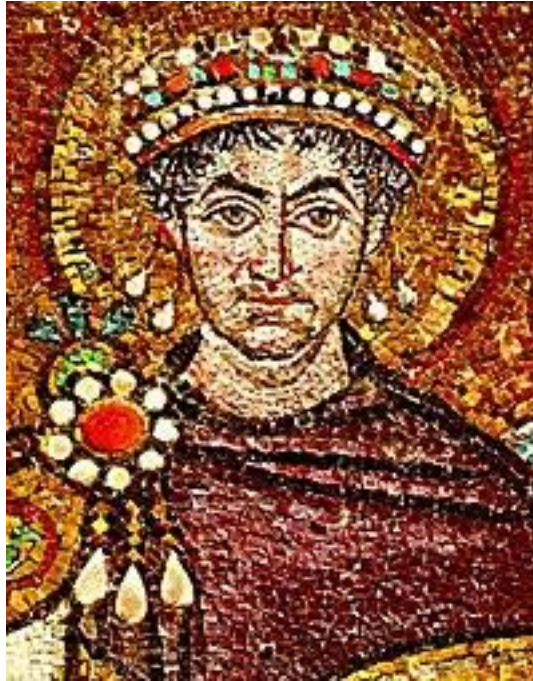
Sædvanligvis var togaen hvid, men ved fx begravelser kunne den være mørk. Folk, der kandiderede til offentlige embeder, havde helt hvide togaer (ordret: toga candida), hvoraf vores begreb kandidat. Senatorer havde farvede striber på togaen, og kejsere og deres familier havde i den sene kejsertid striber i purpur. Det var virkelig et udtryk for økonomisk formåen: Til fremstilling af 1 gram purpurfarve skulle man bruge ikke mindre end 10.000 små specielle purpursnegle. Purpurfarven er vedblevet at være et symbol på kongelig status i de fleste kongehuse siden.

Også det stof, togaen var lavet af, viste ens status. Det kunne være relativt simpelt eller meget kostbart. Man anvendte uld, linned eller sågar silke.

Det forventedes, at der blev vævet i hjemmene – også i de højere klasser (man kommer uvægerligt til at tænke på Odysseus' kone, Penelope). Mens præpareringen af stoffet og syningen blev overladt til professionelle.

Med tiden blev togaen længere og længere og mere og mere voluminøs. Så den blev også mere og mere upraktisk, og i den sene kejsertid holdt almindelige borgere op med at anvende den. Den var ikke alene kostbar og besværlig, men også vanskelig at iklæde sig. Moderne tiders binding af slips ligner barneleg ved siden af at iføre sig en toga – og det uanset om man binder á la Windsor eller in the american way.

Kejser Justinian I i violet purpur-kappe og med en glorielignende kreds om hovedet. Ingen tvivl om hans magt. Mosaik i Basilica San Vitale i Ravenna (Wikipedia)

Kejser Vespasian i sin egenskab af øverste præst, Pontifex Maximus, den øverste brobygger, der udfører et dyreoffer. I hellige situationer tog romerne togaen op over hovedet. Kun den ypperste præst måtte bryde naturens orden og bygge bro over Tiberen, der var behersket af en gud. Romerne gjorde ved alle vigtige beslutninger meget for at sikre sig, at guderne var med på deres side. Titlen, Pontifex Maximus, blev i øvrigt overtaget af paverne i renæssancen (Foto Wikimedia)

Men togaen blev fortsat anvendt i en meget fast ikonografi. Der var primært 3 typer af helkrops kejserstatuer: Enten med kejseren iklædt toga i hans egenskab af statsmand, eller med hovedet dækket ('capite velato') i hans egenskab af ypperste præst, eller i rustning i hans egenskab af general.

Rustning

I militær sammenhæng anvendte romerne mange forskellige typer rustninger. De varierede både gennem tiden, og ydermere afhang rustningens type af, hvilken status bæreren havde. Den romerske rustning var igen en modificeret arv fra Grækenland. Der eksisterer stadig mange skulpturer med romerske kejsere i rustning. De har både skullet fremstille kejseren som den stærke mand og samtidigt, især uden for Italien, demonstrere den romerske statsmagts uovervindelighed – så længe den nu varede.

Men igen: Også i militær sammenhæng skulle man være klædt på til lejligheden. Men her var der også oplagte sikkerhedshensyn.

Stola

Romerske kvinder havde stolaer. Den var en lang ærmeløs klædning, der gik helt ned til fødderne og blev fastholdt med et bælte. Stolaen blev brugt sammen med en tunika og en kappe, en palla. Stolaen havde på mange punkter ligheder med togaen. Igen var stoffet uld, linned eller silke. Den var også et tegn på høj status. Også Frihedsgudinden i New York er iklædt en stola.

Romerinde i stola og med en kappe (palla).
(Foto: J Paul Getty Museum)

Kejser Augustus i rustning. Han bærer ikke benskinner, der ellers var en del af rustningen, mens knæene er frie. Det gav de romerske legioner deres utrolige – og frygtede –

hastighed ved fremmarch. Her har kejseren bare fødder. Det viser, at statuen er lavet efter Augustus' død og hans guddommeliggørelse. Det var nemlig kun guder, der i statuer måtte afbildes med bare fødder. Den lille amorin ved hans fødder viser, at statuen er en kopi af en oprindelig bronzestatue, og amorinen er med for at stabilisere statuen (Prima Porta Statuen i Vatikan-museerne).

Tunika

Den almindelige daglige dragt i alle klasser og for både mænd og kvinder var en tunika. Den kunne bruges under toga eller stola. Den bestod af to rektangulære stykker stof, der var syet sammen i siderne og over skuldrene. Den kunne være med ærmer til kvinder og uden ærmer til mænd. Den var fæstnet med et bælte eller snor om livet. Stoffet varierede igen med socialklasse og økonomisk formåen.

Kvindens tunika var længere end mænds, der gik ned til knæet. I koldt vejr kunne mænds tunika suppleres med broge, dvs. korte bukser, der gik ned under knæet. I kolde egne kunne romerne endog gå i bukser. Noget de havde lært af 'barbarerne'.

Romersk arbejder i tunika. Tegning af figur på Trajan-søjlen (Nordisk Familjebok)

Almindeligvis var børn iklædt tunicaer ligesom de voksne, men velhavende børn kunne være klædt i en toga praetexta med farvede kanter, indtil de var 16 år gamle. På det tidspunkt blev drengene iklædt voksen toga. Børnedødeligheden var meget stor, kun halvdelen af alle børn nåede 10-års alderen. Der var derfor god grund til, at børn kort efter fødslen fik en talisman, der blev båret om halsen, til de trådte ind i de voksnes rækker: Drengene en 'bullā', en rund magisk kugle, og pigerne en 'lunula', en halvmåneformet amulet, der skulle beskytte dem mod ondt. De har været en integreret del af påklædningen.

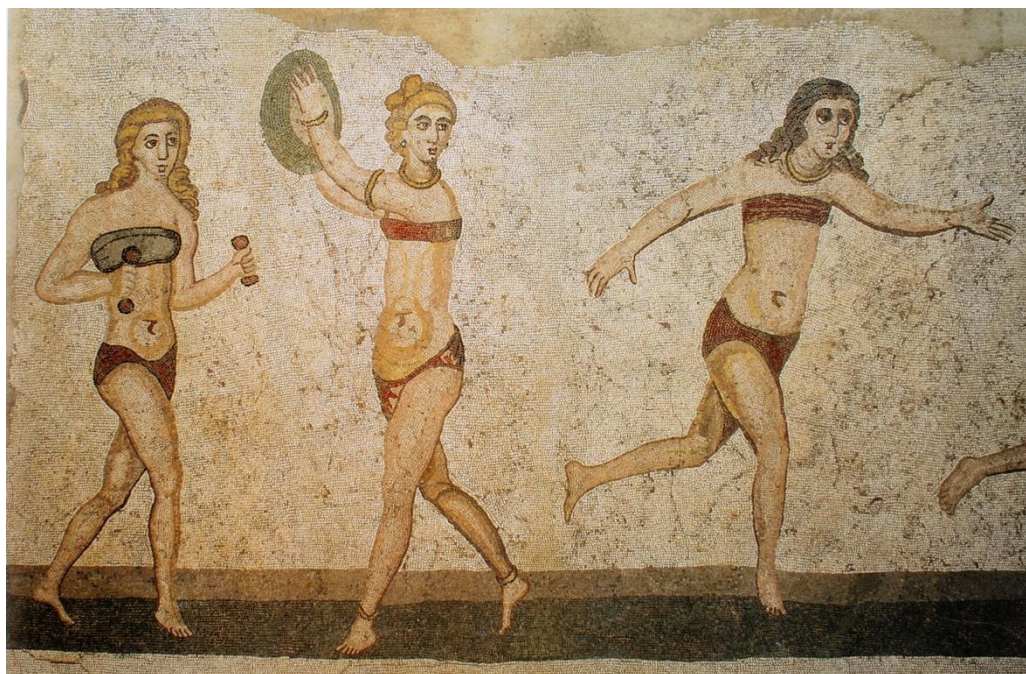

Undertøj og fodtøj

Man ved meget lidt om evt. undertøj. Og fodtøj var sko, sandaler eller endog træsko – eller ingenting.

Fare una bella figura

Traditionen med at være klædt på til lejligheden og ikke mindst opføre sig passende i sammenhængen trives i bedste velgående i Italien også i dag. Italienerne har et udtryk 'fare una bella figura' ordret: at gøre en god figur. Det går ikke mindst på påklædningen. Tænk på romerne i sommerheden iklædt ulasteligt jakkesæt, mens (vi) nordiske turister går rundt i verdensstaden i shorts og t-shirts. Men ikke med bare skuldre i kirkerne.

Der har været praktisk tøj til også gymnastiske øvelser. Det angives almindeligvis, at bikinien er kreeret efter 2. verdenskrig. Men sicilianerne har åbenbart været fremsynede for over 1.500 år siden. Mosaik i Villa Romana del Casale på Sicilien fra det tidlige 4. årh. evt. (Ukendt fotograf).

INVITATION TIL UDSTILLINGSÅBNING

Vi er glade for at kunne invitere dig til åbning af udstillingen Flora Italica

Fredag d. 16. juni kl. 16.00 - 19.00

Thorvaldsens Museum

Bertel Thorvaldsens Plads 2

1213 København K

Programmet byder på taler, vin og DJ. Det er gratis at deltage, og alle er velkomne.

Romselskabet S.P.Q.R

Telefon 22 15 98 90 | pasl@outlook.dk

